SPRAVODAJ OBCE LIPTOVSKÝ PETER

ROČNÍK XIII. JÚN 2018 č. 1

Naši murári

Po minuloročnej prestávke sa obecný úrad opäť rozhodol pokračovať v letných spomienkových podujatiach. Tie júnové, venoval murárom z Lipt. Petra, ale i od susedov z Jamníka a Vavrišova. Veď murári, napísali jednu z najkrajších kapitol našej obce. Na ich príbehoch vidíme ako rástli - ľudsky, odborne, kultúrne, národne i politicky. A v tom bol a dodnes aj je ich najväčší odkaz, mnohokrát odborníkmi nie príliš doceňovaný. Boli to oni, čo vlastnými silami posúvali vývoj na chudobnom hornom Liptove dopredu. Generácie ich potomkov, ktoré sa vydali touto cestou prekonali všetky historické zlomy komplikovaného 20. storočia. Dnes sú to desiatky, stovky mien, ktoré by bolo treba vymenovať, zaznamenať, uviesť do histórie. Je to dôležité, ale pre nás je omnoho dôležitejšie pochopiť ich nepoddajného a tvorivého ducha, ktorý tu prežíva i v súčasnosti.

Miesto slobodárne budú byty

Dlhoročný problém nevyužitej a chátrajúcej slobodárne na začiatku Liptovského Petra sa vyriešil k spokojnosti obce i nového súkromného majiteľa, ktorý ju od nej kúpil za 80 800 €. Ten sa rozhodol ponechať budovu v pôvodnom pôdoryse s tým, že k prízemiu pribudnú dve podlažia, v ktorých bude 18 dvoj až trojizbových bytov.

Podľa predstavy majiteľa, tie by sa po rekonštrukcii a dostavbe mali rozpredať záujemcom. Sídlisko pri vstupe do obce bude tak plniť pôvodnú funkciu a ponechá si i svoj doterajší charakter.

Prestavby, rekonštrukcie starších stavieb sú v istom smere vždy rizikom, avšak Liptovský Peter mal pri nich v posledných rokoch veľké šťastie.

Všetky prestavby sa podarili spôsobom, ktorý nenarušil vzhľad okolia a zároveň prispel k ich modernizácii i vyššiemu štandardu. Veríme, že tomu tak bude aj v tomto prípade.

Zbrojnica pôjde do rekonštrukcie

V tomto polroku sa vyriešil osud aj ďalšej stavby v majetku obce - bývalej kolkárne. Vo verejnej obchodnej súťaži ju za 14 850 eur kúpil súkromný majiteľ so zámerom nefunkčnú stavbu zlikvidovať a vytvoriť priestor pre novú výstavbu. K pôvodnej parcele prikúpil aj ďalší pozemok, na ktorom budú stáť rodinné domy.

Dotáciu 23 tisíc eur „odkleplo“ ministerstvo vnútra na rekonštrukciu hasičskej zbrojnice. Na budove sa vymenia okná, dvere, garážové vráta, kompletne sa zrekonštruuje celá elektroinštalácia a do veže pribudne zariadenie na sušenie hadíc. Po odsťahovaní pozemkového spoločenstva z budovy a jej oprave, získajú uvoľnené priestory naši veľmi aktívni hasiči iba pre seba a svoju činnosť, na čo sa už dlhší čas tešia.

V krátkom čase nás čaká aj dokončenie priechodu pre chodcov oproti autobusovej zastávke do L. Hrádku. Poslanci rozhodli, že do povrchu hlavnej cesty sa budú inštalovať blikajúce výstražné svetlá, doplnené výstražnými značkami. Zhotoviteľ tohto diela, ktoré bude stáť cca 8 tisíc eur, vzišiel z verejnej súťaže.

Výkopy medzi bytovkami 1 až 10 signalizujú, že sa tu robia rekonštrukčné práce na plynovode. Plynári menia staršie potrubie, ktoré bolo z nevyhovujúceho materiálu. S výkopmi menšieho rozsahu sa postupne stretneme aj na iných miestach Liptovského Petra. Tieto práce vykonávajú plynári vo vlastnej réžii.

A čo nás čaká? V druhej polovici roku pripravuje obecný úrad rekonštrukciu parkovacích miest na sídlisku (vojenské bytovky) južne od ihriska. Občania tento projekt už pripomienkovali.

Rozlúčili sme sa s obcou roka

Tretia sezóna Divadla f*ACTOR sa skončila 25. mája derniérou našej prvej inscenácie Obec roka. Rozlúčiť sa s predstavením, ktoré naštartovalo naše divadlo, a s ktorým sme precestovali celé Slovensko nebolo jednoduché. Pred tridsiatou piatou reprízou by mohli mať herci predstavenia už plné zuby, ale zazneli prvé repliky, smiechom sa ozvali diváci a znova sa začal ten istý

kolotoč energie, gagov a skvelej atmosféry. Ak sa hovorí, že v najlepšom treba prestať, tak potom sa nám to podarilo. Množstvo repríz, a aj nové inscenácie z minulých sezón, sa pozitívne podpísali na zlepšení hereckých výkonov, uvoľnení na javisku a sebavedomí hercov.

Nová inscenácia Neznášam ťa! má od svojej premiéry 17. marca 2018 za sebou úspešne už štyri reprízy. Z regionálneho kola súťaže amatérskych divadiel sme postúpili na krajské kolo, ktoré sa konalo v apríli v Martine. Najväčšou odmenou bola opäť možnosť zahrať si na scéne profesionálneho divadla – Slovenského komorného divadla v Martine, tentokrát na javisku Národného domu. V septembri nás čaká festival v Tlmačoch a pozvanie sme dostali aj do Banskej Bystrice.

Každou sezónou si viac a viac cením naše priateľstvo, chuť divadelne tvoriť a schopnosť preniesť kusiská pozitívnej energie na diváka. Uvedomujem si totiž, že v dnešnej uponáhľanej a individualistickej dobe to nie je samozrejmosťou. Nie vždy je to ľahké a nie vždy sa veci podaria tak, ako by sme chceli a preto vám Faktoráci ďakujem a vďaka patrí aj všetkým, ktorí nás podporujú a fandia nám.

Michal Tomasy

Stavali sme máj

Jar v ľudovej tradícií patrí sviatkom, ktoré súvisia so životom a plodnosťou - ľudí, zvierat, rastlín. Naši predkovia dobre vedeli o harmónii, ktorá vytvára podstatu života, preto sa obracali na prírodné sily, aby im ju každoročne dopriali. Hojnosť za stolom napokon nikdy nebola na zahodenie. Tohtoročné stavanie mája sa uskutočnilo o niečo skôr než vlani, 18. mája, na Ducha, a už tradične bolo v réžii našich hasičov. O dobrú náladu v sprievode i pri stavaní mája sa postaral peterský spevokol, samozrejme i občania, ktorí sa v hojnom počte prišli pozrieť na tento obrad. Napokon, stavanie mája u viacerých spoluobčanov oživilo spomienky aj na ich mladosť typu: Ój, keď sme my boli mladí, to vám bolo tiež a inak veselo...

Podujatie začalo dažďom

Medzinárodný deň detí v Liptovskom Petre sa v sobotu 2. júna nezačal najlepšie. Búrka, ktorá dopoludnia vyčkávala v Nízkych i Západných Tatrách sa spojila nad peterským ihriskom a vyliala všetky zásoby, čo mala. O hodinu už všetko bolo inak, len tráva bola mokrá, pravda, viac to prekážalo dospelým než deťom. Tie, zásobené nevyčerpateľnou energiou, sa na ihrisku vyšantili do sýtosti v nafukovacom hadovi, v hrade a ďalších atrakciách. Okrem toho bolo pre ne pripravených množstvo hier, v ktorých bez rozdielu veku si merali svoju šikovnosť a súťaživosť. Aj o dospelých, ktorých na MDD v obci z roka na rok pribúda, bolo postarané, najmä pokiaľ išlo o občerstvenie,

takže podujatie svojim charakterom malo blízko k majálesu, či skôr juniálesu, za čo patrí vďaka všetkým, ktorí sa postarali o jeho dobrú atmosféru.

Hoci uplynulá zima nepatrila k tým najhorším, aj tohto roku sme sa ju snažili vyprevadiť z peterských ulíc, čo najrýchlejšie a najveselšie. Obecná zabíjačka a fašiang s pochovávaním basy pred veľkým pôstom, sa stali v posledných rokoch obľúbenými podujatiami, ktoré majú už svojich skúsených organizátorov i priaznivcov a dnes obohacujú spoločenský život v našej obci. Vetu: „O rok sa stretneme znova," snáď nikto ani nemusí vysloviť. Pretože fašiang bol, je a bude. A pokiaľ bude, bude aj veselo.

Martinčekovci, to je 150 rokov statočnej stavbárskej tradície

Významnou rodinou s murárskou a neskôr aj so stavbárskou tradíciou, ktorú jej členovia udržali viac ako 150 rokov boli Martinčekovci. Známy je Martin Martinček (1. 12. 1861 – 13. 9. 1922, ktorý si postavil v Lipt. Petre roku 1895 poschodový dom s hostincom na prízemí. V ňom sa hrávali prvé ochotnícke divadelné predstavenia a organizovali rôzne kultúrne a spolkové podujatia. Martin Martinček bol aj pokladníkom Pohrebného spolku v Budapešti a na starosti mal tiež základinu knižnice ev. a. v. školy v L. Petre. Mal 13 detí z toho päť synov. V stavbárskej línii pokračoval jeho syn Peter Martinček (11. 11. 1885 – 6. 2. 1945). Po získaní základného vzdelania sa stal murárom a neskôr študoval na priemyselnej škole v Budapešti. Potom ako vyučený palier pracoval v meste, kde vyštudoval, ale jeho stopy nachádzame aj v Poprade, Spišskej Novej Vsi a v Prešove. Na sklonku prvej svetovej vojny sa presťahoval do Spišskej Starej Vsi, kde vybudoval projektovú kanceláriu a tehelňu. Bojoval vo vojne a po vzniku ČSR neprijal ponúkané miesto šarišského župana ani úrad na Podkarpatskej Rusi. Viac sa mu prihovárala práca vedúceho hlavného skladu tabaku v Sabinove, kde bol niekoľko rokov aj starostom. Počas druhej svetovej vojny bol členom ilegálneho národného výboru, viackrát gestapom zatknutý. Koniec vojny prežil v Lipt. Petre. Počas návratu do Sabinova tragicky zahynul pri autohavárii v rozvodnenej rieke spolu s dvomi vnúčatami aj nevestou. Jeho syn Martin Martinček sa stal významným slovenským fotografom. Stavbársku tradíciu v rodine udržal syn Petra Martinčeka Dušan Martinček (14. 12. 1910 – 20. 12. 1994), ktorý po nadobudnutí základného vzdelania študoval na prešovskom kolégiu. Neskôr odišiel za stavebného učňa a v roku 1929 zmaturoval na odbornej staviteľskej škole v Bratislave. Krátko pracoval v projektovej kancelárii M. M. Harminca odkiaľ po roku odišiel študovať na Vysokú školu architektúry v Prahe, ktorú skončil v 1934. Potom sa dostal na miesto riaditeľa Vyššej školy staviteľskej v Prešove. Po druhej svetovej vojne pracoval vo vedúcich funkciách rôznych stavebných závodov. V rokoch 1958 – 1976 pracoval v Projektovom ústave pre rekonštrukciu pamiatkových objektov a úpravu areálu Bratislavského hradu. Spolu s Jankom Alexym sa zaslúžil o záchranu Bratislavského hradu, ktorý ako ruina mal byť zbúraný. Bol to veru záslužný čin, veď ako by vyzerala Bratislava bez hradu, svojej hlavnej dominanty?

• ***Peter Martinček s rodinou.*** *Vľavo hore* ***Martin Martinček,*** *vpravo* ***Dušan Martinček***

Zdá sa, že staviteľstvo k svojmu vrcholu v rodine priviedol Gustáv Martinček (11. 12. 1925 L. Peter - 2016 Bratislava), ktorého pamätáme ako veľmi kultivovaného a tichého pána, ktorý počas leta rád navštevoval svoj rodný dom v Lipt. Petre. Základné vzdelanie získal v rodisku, gymnázium vyštudoval v Liptovskom Mikuláši. V štúdiu pokračoval rokoch 1945 – 1950 na Fakulte stavebného inžinierstva SVŠT v Bratislave. Neskôr bol odborným asistentom a tajomníkom Katedry mechaniky Fakulty stavebného inžinierstva SVŠT v Bratislave. V rokoch 1951 – 1954 bol vedeckým ašpirantom. V roku 1955 obhájil kandidátsku dizertáciu a získal hodnosť kandidáta vied (CSc.). Vedeckú hodnosť DrSc. získal v roku 1974. Bol vedeckým pracovníkom Ústavu stavebníctva a architektúry SAV v Bratislave. V rokoch 1964 – 1987 bol vedúcim oddelenia teoretickej a experimentálnej dynamiky. Externe prednášal aj na Stavebnej fakulte SVŠT. Ťažiskom jeho vedeckovýskumnej činnosti bolo rozpracovanie teoretických a metodických otázok nedeštruktívneho skúšania materiálov a konštrukcií a tiež v dynamike plošných konštrukcií. Napísal vyše sto odborných vedeckých príspevkov do domácich aj zahraničných časopisov. Jeho manželka Oľga, rodená Šteučeková, bola tiež stavebnou inžinierkou a pracovala na Ústave ekonomiky a organizácie stavebníctva ako samostatný vedecký pracovník. Metódy a postupy, ktoré zaviedol Gustáv Martinček sa bežne uplatňujú nielen pri diagnostikovaní vlastností diaľničných vozoviek, ale použili sa napríklad, aj pri kontrole zhutnenia hrádzí počas výstavby vodného diela Gabčíkovo. Jeho metódy laboratórnych skúšok na vzorkách sa uplatnili a uplatňujú pri nedeštruktívnom zisťovaní dynamických vlastností rôznych väzkopružných materiálov a zemín. Za svoju prácu bol ocenený okrem iného plaketou Aurela Stodolu (SAV) a Stanislava Bechyného (ČSAV) za zásluhy o rozvoj technických vied. V roku 2005 bol Ing. Gustáv Martinček, DrSc. zaradený medzi významné osobnosti SAV.

Líniu stavbárskej tradície po ňom prevzala jeho dcéra Oľga Hubová. Vyštudovala na STUV v Bratislave, kde v súčasnosti učí ako profesorka. Pri škole vybudovala pracovisko na testovanie účinkov vetra na budovy, objekty, šírenie emisií, toxických látok a experimentálne overovanie aeroelasticity. Je paňou jediného veterného tunela na Slovensku. Počas prázdnin často navštevuje rodný martinčekovský dom, v ktorom manažuje rekonštrukčné a modernizačné práce.

P. L.

Česť liptovských murárov

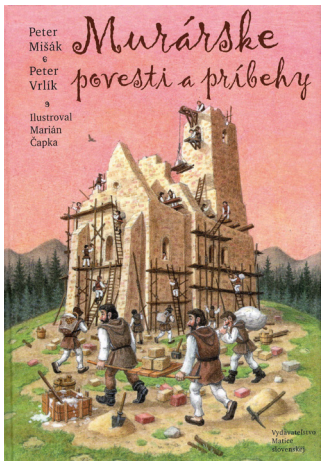

„Héj, Evka, Eváá, kde si?“ zavolal murársky majster Ján Hlavaj na ženu. „Tu som, čo je?“ „Nože pozri kde sa moce náš Jano. Dostal som list z Martina, nech príde.“ Jano Hlavaj, vyučený murársky tovariš, pomáhal kamarátovi pristavovať „vaškuchyňu“. Len si ruky oprášil a rezko prešiel ulicou v Liptovskom Svätom Petre k rodičovskému domu, pri ktorom mal už vyznačený pozemok na stavbu vlastného. „Čo sa deje otec? Od roboty ste ma odvolali, hádam dačo vážne?“ „Vážne veru. Máme robotu. Tu mi píše Ruttkay z Martina, že sa bude niečo prestavovať, vraj dosť veľká robota. Ale na to treba pozháňať chlapov. Ak sa v nedeľu večer vyberieme, v pondelok by sme tam boli a mohli aj pracovať. Nazbieralo sa jedenásť chlapov, dvanásty bol Jožko Hlavaj, štrnásťročný učeň. Partiu viedol Ján Hlavaj ako palier, majstrom mal byť Ján Uličný-Čunga.

Lenže nie na všetko bolo dosť majstrov. V Martine nebolo. Nebolo ani na okolí takého murárskeho majstra, čo by išiel robiť robotu, akú chystali mestskí a župní páni pre Liptákov. Išlo totiž o budovu národnej svetlice, pred pár rokmi zavretej Matice slovenskej.

„To hniezdo panslávske sa malo už dávno zbúrať,“ horlil slúžny Ruttkay. „Zbúrať ako zbúrať,“ reagoval Lilge. „Budova je to pekná, reprezentatívna, hádam by sa mohla prerobiť, na úrad, na súd, nemusí tam byť len vojsko. Možno ani prestavovať by nebolo treba, len niečo opraviť, fasádu prerobiť, prispôsobiť priestory. Súd by bol na dobrom mieste. Ten Bobula, čo robil projekt, to dobre myslel.“ Panstvo sa poradilo a radu uzavreli, že búrať sa nebude, len prerábať a upravovať.

Ako už vieme, Petranci do Martina došli v pondelok ráno. Najprv hľadali pána Ruttkaya, a ten, keď ho našli, ich pozval a uhostil praženicou, ponalieval do kalíškov. Len pri otázke, čo a kde majú robiť sa ošíval. „Počkajte, páni majstri, počkajte, všetko sa dozviete,“ zahováral čistou slovenčinou. Chlapi už dačo šípili, no nikto nič nevravel. Len po okrajoch veľkej kaluže povyše budovy sa začali zhromažďovať miestni. Pán redaktor J. Škultéty, Svetozár Hurban Vajanský, Janko Francisci Rimavský, hútali kohože to páni doviedli. „Podľa halien a topánok sú to chlapi z Liptova“, usúdil Francisci. „Pľuháci, ak sa dali na takú prácu nahovoriť.“ Do reči sa zamiešal Škultéty. „Však oni pán správca dobre poznajú chlapov z Liptova, tí by sa na takú robotu nedali.“ Medzi tým sa pred budovou Matice začal medzi sebou hlúčik murárov dohadovať. „Chlapi, toto je ten dom, tu vás bude treba, aha, fasáda je taká nijaká, má to byť budova na štátne účely, tam by patril znak, dnu bude tiež treba priečky vymurovať, schody poprerábať, dolu zopár takých pevnejších komôr a do oblokov mreže zamurovať. „Mreže?“ spýtal sa mladý Janko Hlavaj. „Tak, hej, mreže, vedia, majsterko, tu bude súd, tak aby nám tí loptoši nepoutekali,“ vysvetľoval Ruttkay. „Súd bude v tejto nádhernej budove?“ rástlo rozhorčenie. „Hanba je to!“ rovno sa už nahnevane ozval Uličný – Čunga. „Na takú robotu sa ja nedám .“ „No, neviem chlapi, zaplatili by sme slušne. My vieme dobrú robotu oceniť,“ neveľmi presvedčivo namietal Ruttkay. „Toto nie je dobrá robota. Vy ste si nás pán veľkomožný, či aký to ste, chceli najať na to, aby sme na kriminál prestavali dom, čo sa naň naši otcovia skladali, čo na ňom robili?“ už s priamou výčitkou dorážal na Ruttkaya aj majster Uličný. Domáci medzi tým prišli bližšie, aby počuli o čom sa murári s Rutkayom dohovárajú. „Tak je! Dobre, chlapi! Nedajte sa na čertovskú robotu!“ „Ani naši sa nedali!“ zakričal furman zo Sučian, ktorý prišiel do mesta za obchodom. Ruttkay striedavo bledol, potom červenal, potom sa mu už aj brada roztriasla a napokon nahnevaný hodil rukou: „Keď nechcete, nechajte tak!“ Z hlúčika domácich vystúpili dvaja, či traja mešťania a potľapkávali Liptákov po pleciach. „Dobre ste im, tak im treba, nech si robia na ukradnutom, ale bez nás!“

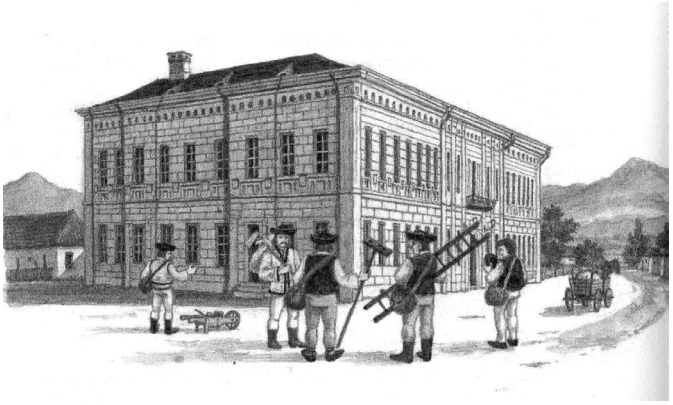

Bolo ako bolo. Budovu matice napokon prestavili na súd, na priečelie umiestnili svätoštefánsku korunu a vnútri súdili maďarskí páni ostošesť. Nie však dlho, len do konca prvej svetovej vojny. Krátko po nej vrátil nový štát budovu oživenej Matici slovenskej.

Mladý Janko Hlavaj si napokon vlastný dom nepostavil na grunte vedľa rodičovského. Presťahoval sa do Martina, tam sa usadil a za ním prišiel aj mladší brat Jožko. Z oboch sa stali významní stavitelia a ich príklad nasledoval aj syn majstra Jána Uličného-Čungu.

Z knihy Petra Mišáka a Petra Vrlíka Murárske povesti a príbehy.

Murári, beťári

Nuž, áno! Pri jednaniach okolo stavby vznikali rôzne situácie, ktoré naši murári zvládali so svojským humorom. Ak sa na niečom s investorom, či majiteľom nedohodli, na vrch komína umiestnili tabuľku skla. A komín neťahal a neťahal. Aj zrkadielkom pozerali do tmavej diery ale nič nezistili. Problém vyriešil až kominár, ktorému samozrejme, museli za prácu zaplatiť. Alebo na nie celkom viditeľné miesto zamurovali fľašku od piva. Keď vietor fúkal pod správnym uhlom, tak to vo fľaši rezonovalo, hučalo a dom bol plný duchov. Takú fľašu však bolo aj dosť ťažké nájsť. Nepomohol ani exorcista. A tak lepšie bolo pri našich murárskych chlapoch nájsť nejaký kompromis.

O tomto nám porozprávala pani Ľubica Mitrengová, ktorá pochádza z peterskej murárskej rodiny s dlhou tradíciou.

SPRAVODAJ OBCE LIPTOVSKÝ PETER - vychádza dvakrát ročne. • Vydavateľ: Obec Liptovský Peter. • Šéfredaktor: PhDr. Peter Laučík • Redakčná rada: Anna Papajová, Júlia Illéšová, Dagmar Schlégerová. • Sídlo vydavateľa a adresa redakcie: Obecný úrad Liptovský Peter 100. • IČO: 00620581, tel. č. 044/522 24 84, e-mail: info@liptovskypeter.sk. • Registračné číslo: EV 3661/09, ISSN:1339-7206 • Grafické spracovanie a tlač: GRAFIC COLOR Liptovský Mikuláš, 0907 882 298, e-mail: graficcolor@imafex.sk, www.graficcolor.sk.